

פוסט-אמת – עידן המנהיגים מאותגרים אתית

אברום רותם, נובמבר 2016

לקינה הציבורית אודות אבדן האמת, עיוות העובדות, שקרים וספינים, במושג החדש "פוסט-אמת" *Post-Truth*¹, אין הצדקה מבוססת. יש להשלים עם מה שהיה הוא שיהיה, ותהליכים חברתיים ימשיכו להתגלגל ולשנות את הקיים, ואין לנכס זאת דוקא לעידן הנוכחי. ניתן להבין את המקוננים אודות הקטסטרופה החברתית החדשה שנפלה על ראשנו- "פוסט-אמת", שמקוננים על הקרקע הבטוחה הנשמטת תחת הרגליים. אך זה תמיד היה וכנראה גם יהיה. דינמי תמיד, ולעולם לא סטטי, לא יציב וקבוע. המופך הופך לזר, האמון לחוסר אמון, וחוסר ודאות וביטחון תופסים את אשליית הציבות. מכאן נבין שקינה זו מבשרת תסכול עצום לנוכח שינויים מפליגים בתפיסת האזרח את עצמו ומקומו בחברה, חוסר אונים לשנות ולהשפיע על המציאות הציבורית, על אובדן אמון, זהות, ערכים, וביטחון.

אבסורד הבחירה החופשית ל"פוסט-אמת"

כדאי להביט על העובדות בעין פקוחה, ולב מפוכח. נראה שעידן ה- "פוסט-אמת" מאופיין בלגיטימציה ציבורית למנהיגים מאותגרים אתית², וסלחנות ציבורית, שלא ניתנת להסבר רציונאלי, לכשלים מוסריים בוטים של המנהיג הנבחר. אדם, שלא היה עולה על דעתך להיות בקרבתו, כאורח, מארח, מעביד או עובד אתו, אתה מפקיד בידיו ברצון חופשי, למעשה מפקיר במו ידך, את גורלך ועתידך. מניח למנהיג מאותגר אתית, שאינו בוחל בהתנהגות שאינה מוסרית לא כמעידה חד פעמית, אלא כשגרה, להנהיג ולנהל את חייך, בטחונך ורווחתך ואת המדינה בה אתה וצאצאיך אזרחים מן השורה.

כאז כן עתה – השקר, ההסתה והדמגוגיה שרתו ומשרתים את השילטון

יש ומוצדק לקונן, על אבדן האמון האזרחי כיום, אף שהבסיס המוסרי תמיד היה רעוע, גם בימים הטובים ההם שהאמון בשלטון ובשירות הציבורי היה מוצק. השינוי המרכזי שחל בשנים האחרונות, בבשורת המושג החדש "פוסט-אמת" הוא לא במהות, אלא בנראות הציבורית.

1 Flood, Alison (15 November 2016). ["Post-truth" named word of the year by Oxford Dictionaries](#). *The Guardian*. Retrieved 20 November 2016.

פוסט-אמת מושג המייצג תרבות פוליטית שמאומצת כבחירה חופשית על ידי חלקים גדולים מן הציבור, שמעדיף דיון ממוסגר במידה רבה על ידי אשליות וציפיות לב, מנותק מעובדות, ועל ידי הצהרות חוזרות ונשנות של העבודות השקריות/ המעוותות הם מתקבלות כאמת, או לפחות הבעייתיות שלהן לא נדונה. על פי מילון אוקספורד, המונח פוסט-אמת הופיע לראשונה ב-1998, אך נראה שלא בכונה ה. במסה של המחזאי סרבי-האמריקאי סטיב טשיס, בעיתון The Nation, בה הוא כותב על שערוריית איראן ומלחמת המפרץ הפרסי "אנו, כעם חופשי, החליטו בחופשיות כי אנחנו רוצים לחיות בעולם פוסט-אמת." המושג היום (2016) הוא המשך ישיר של המושגים (1945) post-national (1971) post-racial-1.

2 מאותגר אתי- בעל מגבלה החורגת מאדם נורמטיבי, אי יכולת להבין מה פגום במעשיו מבחינה מוסרית, ומגבלה זו מעניקה לו לגיטימציה לשקר ולעוות את המציאות לאזור הנוחות שלו.

כאז כן עתה, מוסריות ושלטון הם שמן ומים, לא מתאחדים. הקשר ביניהם תמיד היה והינו רעוע, תמיד על תנאי, ומושתת על מניפולציות ושקרים, לצד כוונות טובות, שעדיין ניתן למצוא בכל שלטון. ההבדל בין אז לעכשיו, לכל היתר, הוא **באבדן התמימות** של האזרח והאזרחית, **אבדן האמון** שהשלטון באמת רוצה את טובתו של האזרח והאזרחית הקטנים.

עד הדור האחרון, העיוות, הסילוף, המניפולציה, הדמגוגיה, שכתוב ההיסטוריה הקרובה והרחוקה, הסתה עם עובדות שקריות ביודעין, הולכת השולל ציבורית, כל אלה נעשו במחשכים, או לפחות באזור דמדומים. אז לפחות שמרו במידה רבה יותר על נראות מכובדת של אמת. היום זה נעשה **פְּרִישׁ גְּלִי**. אולי מוטב לכנות עידן זה, **כאבדן הבושה**, ובמושג וולגרי אך לגיטימי באותה מידה: "השתנה מהמקפצה". אני מרמה אתכם, מוליך שולל, עושה על חשבונכם לביתי, כי אני יודע שתקבלו את דברי בין כה וכה. אתם יודעים שאני מושחת מוסרית, מניעי אנוכיים, ואף מהתל בכס, אך לא רק שאינכם מוחים, אלא אף מוחאים לי כף.

בעבר התרגלנו לקטלג דברים כ"אמת", "שקר" ו"דברים שעשויים להיות מוטעים". בעידן היום, לא רק הטרימינולוגיה שונתה, אלא ניתנת לגיטימציה ציבורית לעיוות הנהגתי. אמירת דיעות חשוכות, שקרים גדולים וקטנים, הטעיה במודע, אנו מכבסים למונחים -"ספיין", **דיבור שגוי**, **הוצאה מהקשר וכיוצא באלה** כבסים צחורות, לכל היותר כתם קל. במקרה צורם מדי אפילו לעידן השקר ואחיות העיניים, מכבסים ל- "אה, זהו שיח שאינו מיועד להיות מושמע ברבים", "שיפוט לקוי שאינו משקף את דעתי", "הכל חוקי" וכד'.

כבביסת מילים שכזאת, אנו מעניקים לגיטימציה להולכת שולל, ניצול ציני, ואף לפוגענות ברווחת האזרחים, שבחרו באופן חופשי בשלטון זה, והחלפת המציאות הלא פשוטה ומאתגרת, במציאות מדומיינת של עולם **פוסט-אמת** מרצון חופשי.

- אז מה לנו כי נלין?

דמות המנהיג בעידן "פוסט-אמת"

מנהיג בעולם הפוסט-אמת נתפס בעיני בוחריו **למאותגר אתי**, מנהיג שהאמת אינה מצויה אצלו, זמנית לפחות³, אך זה לא הופך אותו לא לגיטימי ציבורית, ההפך. מנהיג **מאותגר אתי**, מעודד על ידי לגיטימציה ציבורית לשקר, להסית ולהדיח, ולעשות לביתו תוך חציית קוים אתיים ואף חוקיים, ועדיין להנות מלגיטימציה ציבורית וסלחנות. לא שמאותגרים אתית שקבלו לגיטימציה ציבורית, לא היו בעבר, אך בעידן הנוכחי, נראית מפולת של ממש של כל מבצר או חומה השומר על מוסריות ונורמה אתית ואף חוקית ראויה.

באופן פרדוכסלי, בעולם "**פוסט-אמת**" הציבור מצטייר כסובל מתסמונת האשה המוכה⁴. נראה לעתים, שככל שהמנהיג בעידן **פוסט-אמת**, יתפס כמאותגר אתי ואף קוגניטיבי, הלגיטימיות

3 Key R. (2016) The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life. *Ralphkeyes*. <http://www.ralphkeyes.com/the-post-truth-era/>

4 **סינדרום האשה המוכה**: מצב פסיכולוגי המתאר אישה שעקב התעללות על ידי בן-זוגה הופכת לחסרת אונים, אי יכולת ליזום הפסקת ההתעללות, ושקיעה בסיטואציה הקורבנית. סינדרום בו הקורבן מאשימה את עצמה שהיא האשמה והתעללות בה "מגיע לה". נשים בתחושה כזו, לעתים יהפכו בעצמן לאלימות ולמתעללות באחרים.

הציבורית שיקבל למעשים לא מוסריים בעליל אף גוברת, כולל פוגענות בציבור אוהדיו ובחוריו, שיפנה זאת בתורו, להסתה ופוגענות לחלקים אחרים בחברה.

המדיה החברתית ו"פוסט-אמת"

המדיה החברתית היא מאיץ קטלני של הפיכת רכילות, שמועות ללא בסיס ו/או שקריות לעובדות, שמועות שנמצא ביניהן מאפיינים של רשעות, שנאה, הסתה, ציפיות לב ופנטסיות. אך מנקודת מבט היסטורית, המדיה החברתית היא **מאיץ**, אך **לא הגורם**. על סמך נסיון היסטורי קצר של העשור האחרון בלבד של מהפכות, שינויים, אביב שהפך לאש גיהנום, תקוות לשינוי הוקפאו בממלכת קרח, מורה לנו שהגיעה העת להפסיק לראות את המדיה החברתית כמקור הרע, ואת השורש המרכזי ב"פוסט-אמת" יש לחפש בתוכנו, בטבע האנושי הסלחני והמקווה רק לטוב. עד לפני שנים לא רבות במיוחד, היה הצע מאד דל בידי הציבור של אמות מידה ואמצעים, שיאפשרו לבחון האם המסרים והעובדות הנמסרים לו הן אמת. למעשה היו אלה מסרים ועובדות שהשלטון החליט שיהיו גלויים לכל. למרבה ההפתעה, וכגודל הציפיות כך האכזבה, סוגדי השקיפות ברשת, עובדי השמש שאורה אמור לחטא, מאמיני החופש המקוון ברשת, לא מבחינים בכל שינוי מהותי שכה ציפו לו. השלטון היה ועדיין מתנהל תחת זרמים תת קרקעיים של רדיפת כבוד, השפעה, כוח, עוצמה וחמדנות, כשטובת האזרחים נותרת מאחור. כאז כן עתה, השלטון משתמש בטקטיקות של הערמה, הסחה, בידיון ושקרים שמתאימים באותה מידה גם לעידן טרום מדיה חברתית, טרום רשת משקפת כל, כשמש מחטאת. למרבה האכזבה, גם בעידן השקיפות כביכול, למרות האשליה שהיא יותר חסינה לבידיון, הציפיות של הציבור להגינה ציבורית, לאקלים מוסרי חופשי משקרים, הסחות והסתות - **מתבררות כאשלייה**, כאלה שאין באפשרות המדיה החברתית לממשן באמת.

אם נבחן זאת קצת יותר לעומק נמצא, שגם אם העיתונות במהלך שתי המאות האחרונות הציקה לשלטון, היה זה בהשפעה קטנה יחסית, ובמיעוט קטן של מדינות, שבקנה מידה עולמי, של כלל החברה האנושית, אף זניח. כיום, המדיה החברתית היא כר פורה לגילויים ולחיטוי מכזבי השלטון, אך בו בעת, יתרון זה נמחק באמצעות שימוש אותה מדיה חברתית להעצמת שקרים והסחות, על ידי צבא של חסידים שוטים, במקביל למאמץ ייעודי מתוקצב שמממן יצירת אקלים דמיוני של אמת וכונות טהורות לפעול למען הציבור מטעם השלטון, שמנצל לשם כך את המדיה החברתית באופן ממוקד ויעיל בהרבה מחסידי השמש המחטאת. נוסף לכך רעש בלתי פוסק, המהום קבוע שהולך וגובר של הבלים לא רלוונטיים לדבר אלא לרגע בו הם הועלו, נמצא שהשקיפות, אור השמש המחטא שקרים, עוולות והסחה מודעת – נעלמים בין הגלים, לא נראים, והשפעתם זניחה. בעבר הלא רחוק, בעידן טרום מדיה חברתית, הביקורת האם זו אמת, שנשקפה לציבור הרחב במסרים מטעם השלטון, הייתה תמיד מארג של שמועות בככר העיר, מאוזן לאוזן, שהוכחו ונותבו היטב באופן מקצועי לאג'נדה הפוליטית-חברתית רצויה לשלטון, גם על חשבון טובת הציבור. הקשר של מסרי השלטון לציבור לעובדות כמו שהן, "לאמת", היה מאד רופף, חלקי ובעיקר- מניפולטיבי. עובדה, שההרס העצמי שהפילו חברות שלמות על עצמן בבחירות חופשיות, תמיכה בשליטים לא ראויים בעליל לשרת את טובת הציבור שבחר אותם, ממלא את דפי ההיסטוריה כמעט בכל אזור בעולמנו, ולו רק בעת החדשה.

מתקוונים לאתיקה מתכוונים לטוב

שומרים על האתיקה ועושים טוב גם במרחב המקוון

ועתה, בעידן השקיפות הבלתי מוגבלת כביכול של צוקרברג ושות', מתרחש אותו דבר: גם הפעם, אין חדש תחת השמש. ציבורים נסחפים על ידי שמועות שנטוים ע"י אינטרסנטים ומניפולציות לאגינדה פוליטית-חברתית משלהם. גם הפעם הציבור משלם את מחיר הבחירה החופשית בהנהגה מאותגרת אתית. אין להאשים בכך איפה, את הרשת בעידן "פוסט-אמת", אלא את עצמנו בלבד.

זה לא הפייסבוק או שירותי גוגל⁵, זה אנחנו, אזרחים, כאז כן עתה, השוטים הנוהים בעקבות מצוקות וציפיות לב, לאורן הכוזב של נאומים ואשליות שלא יתמשו⁶, וכשהאמת צפה, ומה שמכרו לנו מתברר כמופרד, איננו מתיאשים, ונאחזים מיד באשלייה הבאה שמוכרים לנו וחוזר חלילה.

לא המדיה החברתית תפתור זאת, לא חוקים ותקנות, אלא שינוי מודעות, תודעה אזרחית הפועלת תחת ביקורתיות ושיקול דעת.

עידן **פוסט-אמת** אינו עידן חדש. זה אמנם מושג חדש במילון אוקספורד, אך זו רק אדרת של אותה גברת ותיקה כמניין האנושות. במהות לא השתנה דבר.

הסוגיה המרכזית שיש להתמקד בה – האם ניתן למגר עידן "פוסט-אמת", הנישא על כתפי מנהיגות מאותגרת אתית, מנהיגות לא ראויה..

גם אם אין תשובה בהירה וחד משמעית, יש להתכוון לכך בכל מאודנו, כי בנפשנו הדבר.

ויפה שעה אחת קודם. ■■

מיזם "מתקוונים לאתיקה", נובמבר 2016. [תנאי שימוש במאמר ובתוכנו](#)

ראו אותנו גם בפייסבוק. מתקוונים לאתיקה

netiqwiki@gmail.com

לתגובות על המאמר, להערות בונות וגם לפרגון

5 רוגל אלפר, **מארק צוקרברג מסוכן לעולם**, "הארץ", מדור גלריה 24.11.2016

<http://www.haaretz.co.il/gallery/television/tv-review/premium-1.3131842?=&ts=1479977953115>

6 **ההיפסטרס הזוהנתים הופכים את הימין הקיצוני באירופה למקובל וצעיר**, אוקונומיסט. תרגום ב"הארץ"

<http://www.haaretz.co.il/news/world/europe/premium-1.3135335> .28.11.2016